

Uralkodói látogatások a középkori Bácsban

Az uralkodók tartózkodási helyeinek listája, az itineráriumok¹, fontos részét képezi a történettudományi kutatásoknak. A tanulmány célja, hogy megismertesse a Bácsba tett uralkodói látogatásokat. Helytörténeti szempontból nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a Délvidékre látogató magyar és külföldi uralkodók épp e várost választották hosszabb-rövidebb időre tartózkodási helyül. A mai Vajdaság nyugati részén fekvő Bács a középkori magyar állam egyik fontos települése volt. Azt, hogy a jelentősebb településeink között tartjuk számon, elsősorban azzal magyarázhatjuk, hogy vármegyei központ volt.² A város jelentőségére utal a bácsi székeskáptalan jelenléte, illetve annak hiteleshelyi tevékenysége.³ A település egyházi szempontból kiemelkedően fontos szerepet töltött be, hiszen a 11. század végén és a 12. század elején, illetve a 15. század második felében és a 16. század elején a Kalocsa-bácsi érsekség központja is volt.⁴ Bács

¹ Az *itinerárium* szó alatt alapvetően két forrástípust értünk. Az első típus alatt a kereskedők, zarándokok illetve utazók által fennmaradt jegyzeteket, vagyis mai szóhasználattal útikalauzokat értjük. A másik típus pedig egy utólag mesterségesen összeállított segédlet, melyben (a mi esetünkben, magyar és külföldi uralkodók) tartózkodásának vagy keltezésének helyeit határozhatjuk meg. ENGEL – C. TÓTH 2005, 7. Az uralkodói itineráriumok összeállítása igen összetett munka. Nemcsak az oklevelek keltezési helyeit kell figyelembe vennünk, hanem a királyi pecséthasználatot is, ugyanis egyes esetekben szinte lehetetlen, hogy a király 1-2 nap leforgása alatt több száz kilométert tett volna meg. ENGEL – C. TÓTH 2005, 10-12. A magyarországi történetírásban több uralkodói itinerárium is készült a 19. század második felétől napjainkig. E lábjegyzetben csak felsorolnánk e itineráriumok szerzőit, mivel a művek rövid bemutatását már megtette C. Tóth Norbert Mária királynő és Luxemburgi Zsigmond itineráriumairól szóló könyvében. ENGEL – C. TÓTH 2005, 7-15. Mindenképpen meg kell említenünk Ráth Károlyt, Wertner Mórt, Sebestyén Bélát, Engel Pált, Kristó Gyulát, Zsoltér Rózsát, Zsoldos Attilát, C. Tóth Norbertet, Horváth Richárdot. Tanulmányunkban sajnos nem tudunk több uralkodói itineráriumot felhasználni. Az Engel Pál által összeállított *Királyitineráriumok*, melyben I. Károly és I. Lajos tartózkodási helyeit készítette el a szerző, és amely kéziratban maradt fenn, sajnos nem állt rendelkezésünkre. Ugyancsak sajnos nem sikerült felhasználni Spekner Enikő *Hogyan lett Buda Magyarország fővárosa?* c. könyvét, melyben I. Károly tartózkodási helyeit mutatja be. A magyar történészekon kívül külföldi szakemberek is foglalkoztak a magyar uralkodók tartózkodási helyeinek történetével. Közülük kiemelkedően fontosak Šišić, Hoensch, Dvoráková és Sroka munkái. ENGEL – C. TÓTH 2005, 9.

² MAROSI – TAKÁCS 1994, 73-75.; GYÖRFFY 1987, 201-218., 210-212.; CSÁNKI 1894, 136.; KRISTÓ 1988, 453-454.; BOROVSKY 1909, 35-37.; DUDÁS 1896, 80-82.; SEKULIC 1978, 23.; HARDI 2014, 43-48.

³ GYÖRFFY. 1987, 210-212.; WINKLER 1935, 32-41.; C. TÓTH 2013, 22-24.; ÉRDUJHELYI 1899, 166-167.; PAULER 1899, 170-171.; PARLAGI 2001, 95-113.; KOSZTA 2000, 48.; BÉKEFI 1910, 66-69.; KOSZTA 2012, 108.; ALMAŠI 2013, 4.; WEISZ 2007, 880.

⁴ ENGEL – KOSZTA 1994, 317-318.; KOSZTA 2000, 44-45.; GYÖRFFY 1987, 210, 212.; KRISTÓ 1988, 446-451.; ZSOLDOS 2011, 83.; UDVARDY 1991, 40-45., 56-58.; SEKULIC 1978, 21., 23-24.;

jelentőségét tovább növeli földrajzi elhelyezkedése. A magyar várrendszer délnyugati váraként stratégiaiul fontos szerepet töltött be a déli irányú hadakozások során. A Duna közelsége pedig kedvezett a város kereskedelmének fejlődésében. Az Árpád-kortól jelentős szerepet betöltő város⁵ fénykorát kétségtelenül a 15. század végén és a 16. század elején élte⁶. A tanulmány elsődleges célja, hogy a kutatók rendelkezésére álló adekvát forrásanyagot és szakirodalmat felhasználva bemutassa, hogy mely uralkodók jártak a városban, valamint látogatásaik okára is igyekszik választ adni. Munkám másodlagos céljaként foglalkoztam azzal a problematikával, hogy az uralkodók tartózkodásai valójában tükrözik-e a város jelentőségét.

A városban elsőként megfordult uralkodó, a ma rendelkezésünkre álló írott források tükrében, Árpád-házi királyunk, II. Géza (1141-1162) volt. II. Géza bácsi tartózkodására I. Károly (1310-1342) által 1323. június 2-án kiadott, de csak IX. Bonifác pápa 15. század eleji átiratából ismert oklevél utal.⁷ Az oklevélből kiderül, hogy II. Géza 1158 húsvétján Bácsban gyűlést tartott, ahol kíséretében jelen volt Martirius esztergomi érsek, Mikó kalocsa érsek, Lukács egri püspök, Antimus pécsi püspök, Valter erdélyi püspök és Absalom spalatói érsek:

„Proinde ego Geysa ecclesiarum profectui congratulans..., scilicet Martini (sic) Archiepiscopi, Mykonis, Luce, Absolonis, Antimii, Walterii et ceterorum Episcoporum existentium.... Pasca in Baacy (sic) celebrato.”⁸

C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 30-31.; ÉRDUJHELYI 1899, 166-167.; TÓTH 2014, 14-17.; THOROCZKAY 2009, 61-65.; KATONA 2001, XVII-XXV.; VÁROSY 1885, VII-XXXVII.

⁵ Elsősorban a város gazdasági jelentőségére utaló nyomok maradtak fenn. A híres arab utazó Abdallah Muhammad al-Idrisi (1100?-1165) 1154-ben elkészült földrajzi munkájából értesülhetünk Bács városáról. Idrisi szerint a város a jelentősebb városok közé tartozik a Magyar Királyság területén, melynek piacai, kézművesei és iparosai vannak. A leírásból ugyancsak kiderül, hogy a városban mindig olcsó a búza, mert bőségesen terem. ELTER, 1985, 59.; LEWICKI 1945, 129.; GYÖRFFY 1952, 340.; FÜGEDI 1961, 20. Sajnos többet nem tudunk a bácsi piacokról, kereskedelemről és iparról: Mivel Bács ispánsági központ volt, szinte bizonyos, hogy vásártartási szerepet is betöltött. WEISZ 2006, 252.; WEISZ 2007, 880., 916.

⁶ A magyarországi humanizmus és reneszánsz korában a város egyházi és világi tekintetben is a jelentősebb magyar városok közé tartozott. Egyrészt újra a kalocsa – bácsi érsekek székhelye volt, másrészt pedig a városi érseki könyvtár létéről értesülhetünk Váradi Péter érsektől illetve Geréb László érsek végrendeletéből. UDVARDY 1991, 382.; STOJKOVSKI 2011, 260., 263.; HOFFMANN 1929, 131.; ÉRDUJHELYI 1899, 104-105. Továbbá a városban létezett székesskáptalani iskola is. BÉKEFI 1910, 66-69. A bácsi vár újjáépítésére és továbbfejlesztésére is ekkor került sor. HORVÁTH 1987, 54-85.; HENSZLMANN 1870, 25-31., 49-56.; VÉBER 2009, 104-105.; VUJOVIĆ 2016, 83-85.; ZICHY XII. 253-254. A kézművesség fejlettségéről és országos szintű jelentőségéről árulkodik két oklevél, melyben a bácsi aranyműves céhet említik, illetve tudomást szerzünk a brassói és bácsi aranyműves céhek közti gazdasági kapcsolatokról is (DF 278659, DF 278663). A város egyéb jelentőségére utaló tényekről a későbbiekben lesz szó.

⁷AOKLT. VII. 119. 252. számú regeszta. A regesztában tévesen lett feltüntetve az eredeti oklevél évszáma. 1258 helyett 1158 kellene, hogy szerepeljen. MONVAT. I/4. 574.; ZSO II/1. 2502. számú regeszta

⁸ RÓKA 1779, 59-60.; MONVAT. I/4. 574.; SEKULIĆ 1978, 23.

Bár a diplomatikai szakirodalom hamisnak tartja az 1158-as évre utaló oklevélrészeket, a benne lévő nevek alapján a történészek arra a következtetésre jutottak, hogy az átirat egy hajdan kiadott oklevél alapján készülhetett.⁹ Ebből kifolyólag, ha valós tartalmat tulajdonítunk az említett oklevélnek, úgy kijelenthetjük, hogy a király a városban tartózkodott, és fontos gyűlést tartott a Kalocsa-bácsi érsekség székhelyén. A bácsi gyűlés programja azonban nem ismert számunkra. A város egyházi jelentőségét igazolja az a tény hogy a király a húsvétot, illetve az azt megelőző böjti időszakot is Bácsban töltötte.¹⁰ Fontosnak tartom azonban azt is kihangsúlyozni, hogy ez a látogatás nem számít egyedi esetnek, hiszen az uralkodók a nagyobb ünnepeket időről időre fontos egyházi központokban ülték meg.¹¹

Az első külföldi uralkodó, akiről biztosan állíthatjuk, hogy a városban járt, az I. Mánuel bizánci császár (1143-1180) volt. Ő azonban egy kevésbé békés ügyben látogatott el Bácsba. A bizánci uralkodó a magyar-bizánci háborúk idején (1164-1167) hatolt seregével északi irányba, egészen a városig.¹² I. Mánuel császár hadjáratáról és bácsi tartózkodásáról Kinnamosz görög történetíró tudósít. Munkájában a következőket olvashatjuk:

„Ilyen előkészületek után István a rómaiak ellen vonult...Akkor (a császár) valahol feljebb átkelven az Isztroszon, egy Pagatzion nevű városhoz érkezett, ez a város történetesen Szirmion metropolisza volt, ott él a nép főpapja, innen a lakosok hatalmas tömege vonult ki, hogy csatlakozzon kíséretéhez. Ekkor e helyen táborozott le, de mihelyt arról értesült, hogy István már a közelben tartózkodik, azonnal felkészült a harcra.”¹³

A fent közölt forrásban szereplő Pagatzion helységnév a történészek véleménye szerint Bács görög neve.¹⁴

Feltételezhetjük, hogy II. Géza uralkodói látogatását követően hosszú ideig nem járt uralkodó a városban, legalábbis írott forrással ezt nem tudjuk bizonyítani. A vármegye területén azonban biztos, hogy jártak uralkodók. Talán ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a horvát történetíró, Ante Sekulić úgy vélte, hogy III. András (1290-1301) király járt Bácsban.¹⁵ Elméletét András király egyik oklevelével támasztotta alá, mely arról számol be, hogy a király a bélakúti apátságot látogatta meg. Az oklevél keltezésének helye Pétervárad, ahol a ciszterciek apátsága létezett.¹⁶ A történész nyilván úgy vélte, hogy amennyiben András felkeresett több települést is az ország déli részén, biztosan meglátogatta a vármegye központját is.

A sorban következő Anjoui-kori királynői látogatás szintén megkérdőjelezhető. Egyes kutatók lehetségesnek tartották, hogy Mária királynő (1382-1385) is járt a városban. Állításukat megfelelőnek hitt forrással próbálták alátámasztani. A korábban írt

⁹ SZENTPÉTERY I/1 1923, 32.

¹⁰ KOSZTA 2012, 167.; RÁTH 1861, 20.; SEBESTYÉN 1926, 20.

¹¹ Ezzel kapcsolatban bővebb információkat a tanulmányban idézett itineráriumban olvashatunk.

¹² KRISTÓ 2007, 173.; KOSZTA 2009, 95.

¹³ KRISTÓ, MAKK 1981, 40.

¹⁴ SEKULIĆ 1978, 23.

¹⁵ Uo. 25.

¹⁶ COD. DIPL. VI/I. 345.

szakirodalomban, a vármegyével részletesen foglalkozó Borovszky Samu féle Bács-Bodrog vármegye történeti monográfiájában, Reiszig Ede, a Fejér féle Codex Diplomaticus oklevélgyűjteményben olvasottakra hivatkozva állítja azt, hogy a királynő a városban járt 1392 júliusában.¹⁷ Az oklevélben, melyet munkája megírásához felhasznált, és amire hivatkozik is, az alábbit olvashatjuk:

*„Datum Wachye, die Dominico proximo post festum beati Iacobi Apostoli. Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo secundo.”*¹⁸

Feltételezhetően a forrásban szereplő Wachye helységnevet értelmezte Reiszig Bácsként. Hasonlóképpen gondolkodott Ráth Károly és Sebestyén Béla is, akik a magyar uralkodók itineráriumaiban szintén a Fejér féle Codex Diplomaticus gyűjteményre hivatkoznak.¹⁹ Ugyanakkor Engel Pál és C. Tóth Norbert összeállította Mária királynő tartózkodási helyeit. Munkájukban, a fenti oklevélben szereplő keltezés helyéül Vác városát jelölik meg, ahol az adott időpontban a királynő járt.²⁰ Az oklevél tanulmányozása során egyértelmű, hogy a benne szereplő Wachye nevű város Vác.²¹

A bácsi uralkodói tartózkodásokra vonatkozóan a legtöbb adatunk Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) uralkodásának korszakából származik. Mivel más jellegű forrás nem utal a látogatások okaira, valamint a szakirodalomból sem kapunk választ erre a kérdésre, csak feltételezéseink lehetnek ezzel kapcsolatban. Annyi azonban bizonyos, hogy Zsigmond uralkodása idején a térséget a török veszély fenyegette, így lehetségesnek tartom, hogy a sűrű látogatások egyik oka a törökök elleni hadakozás megszervezése volt.²² Az oklevelek, melyeket az uralkodó Bácsban állított ki 1394-ből, 1395-ből, 1398-ból, 1408-ból, 1410-ből, 1411-ből, 1413-ból valamint 1414-ből származnak.²³ Az 1394-ben, 1395-ben, valamint 1408-ban kiadott oklevelek birtokadomá-

¹⁷ BOROVSZKY 1909, 65.; RÁTH 1861, 20.; SEBESTYÉN 1926, 20.

¹⁸ COD.DIPL. X/2. 120-121.

¹⁹ RÁTH 1861, 97.; SEBESTYÉN 1926, 57.

²⁰ ENGEL – C. TÓTH 2005, 44.

²¹ DF 265731. Talán logikusabbnak is tűnik a Wachye név Váccá való átalakulása, mint az, hogy Bács városáról lenne szó. Reiszig Ede állítását azzal magyarázhatjuk, hogy a város elnevezése és írásmódja a forrásokban eltérő (például: Bachie, Bachye). Feltételezhetjük, hogy a korábbi történetészeket is ez a tény zavarta meg.

²² 1408-as és 1410-es boszniai hadjáratok egyrészt a törökök ellen is irányultak, a hadjáratokkal kapcsolatban lásd még WERTNER 1911, 251-256.; ENGEL – KRISTÓ - KUBINYI 2003, 154-157.; ČIRKOVIĆ 1964, 210-213.

²³ 1394- ENGEL – C. TÓTH 2005, 68.; ZSO I. 392.; 1395- ENGEL – C. TÓTH 2005, 71.; ZSO I. 453-454.; C. TÓTH 2005, 300.; DF 220204. 1398 feb. 2-12, okt. 30-nov. 5- FEKETE NAGY – MAKKAI 1941, 502-503.; ENGEL – C. TÓTH 2005, 74.; ZSO I. 571-572.; RÁTH 1861, 103.; SEBESTYÉN 1926, 61.; TKALČIĆ I. 394.; DF 265827, DL 69285 (A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának. Diplomatikai Fényképgyűjteményben és Levéltárában, amely a Hungaricana portálon keresztül érhetünk el, illetve a Zsigmond- kori oklevéltárban megtalálható oklevél keltezési éve kérdéses. Lehetséges, hogy 1394-ben keltezett, azonban pontos meghatározása nem lehetséges, mivel az oklevél igen rossz állapotban maradt fenn), ZSO I. 611-612, 1408.; júl. 5-10- ENGEL – C. TÓTH 2005, 88.; SEBESTYÉN 1926, 64.; ZSO II/2. 147-152.; ZICHY VI. 502.; HÁZI 1/2. 11.; DL 9431, DL 9432, DL 9433, DL 95660, 1410. nov. 19-25- ENGEL - C. TÓTH 2005, 92.; RÁTH 1861, 112.; SEBESTYÉN 1926, 65.; CSÁNKI 1913, 325.; PETRICHEVICH 1/2. 352.; ZSO II/2. 435-436.; DL 9735, DL 92386, DL 9695.

nyokról szólnak. Az 1398-ben kelt oklevelek pallosjog adományozásáról és birtokadományok visszaszolgáltatásáról szólnak. Kivételt jelent a július 7-én kelt oklevél, mely egy királyi parancs. Ebből kiderül, hogy mivel a magyar király az ország déli részén tartózkodik az osztrákok Sopron városa ellen készülődnek.²⁴ 1408-ban és 1410-ben Zsigmond király a törökök elleni boszniai hadjáratokban vett részt, és az oklevelekből tudjuk, hogy ezekben az években Bácsban is járt. Az 1408-as hadmozdulatok előkészítésének idején az uralkodó július 5-én, 7-én és 10-én keltez okleveleket a városból,²⁵ 1410-ben pedig négy oklevele kelt a királynak Bácsból november 21-én, 22-én, 25-én és 29-én. A felsorolt oklevelek között találhatunk birtokadományozást, peres ügyet, tartozás megfizetésére való felhívást és vásártartási engedély megadását is.²⁶

Az említett látogatások mellett, melyek pontos okát nem tudjuk, ismerünk egy olyan esetet is, amely jobban felderíthető.

A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltárában arról olvashatunk, hogy „1413. október 28. Zsigmond király tudatja az ország összes bírósaival, hogy Sávári Soós Simonnak mindennemű pörös ügyében halasztást rendelt el, miután nevezett a Bács várában Lazarevics István szerb despotával tartandó tanácskozásokban részt fog venni.”²⁷

Bár lehetséges, hogy Zsigmond király nem csak a találkozó miatt utazott a városba, de ez sem zárható ki, mivel a két ország hasonló külpolitikai gondokkal nézett szembe, amelyekre közösen kerestek megoldást. Az is elképzelhető, hogy ebben az évben már szóba került a vazallusi függőség a Magyar Királyság és a Szerb Despotaság között, melyet majd az 1426-os tatai szerződésben erősítenek meg.²⁸ A találkozó pontos időpontját azonban még nem sikerült meghatároznunk, mivel a fent említett forrásgyűjteményből az nem derül ki egyértelműen. A keltezés alapján annyiban biztosak lehetünk, hogy a látogatás 1413 legvégére, vagy a következő év elejére esett. Utóbbit azzal a ténnyel igazolhatjuk, hogy Zsigmond 1414 elején keltez egy oklevelet a városban, és csak ezt követően utazik el Nyugat-Európába.²⁹ Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a szerb történetírás nem foglalkozik az említett találkozóval.

Kutatásaim során egy olyan 1438. július 22-i birtokadományozásról szóló oklevélre bukkantam, melyet Habsburg Albert adott ki. A keltezés helyéül Bács városa volt megnevezve. Csakhogy ebben az időszakban, pontosabban 1438. június 13-tól augusztus 3-ig, az uralkodó Csehországban, Prágában tartózkodott, sőt nem is tért vissza a Magyar Királyság területére egészen 1439 májusáig.³⁰ Az oklevél tanulmányozásakor a benne szereplő keltezt tüzetesebben tanulmányozva, illetve a már említett itineráriumokat felhasználva, arra a következtetésre jutottam, hogy a szövegben szereplő keltezési hely

²⁴ HÁZI 1/2. 11.; ZICHY VI. 502

²⁵ ZSO II/2. 147-152.; ZICHY VI. 502.; HÁZI 1/2. 11.; DL 9431, DL 9432, DL 9433, DL 95660, WERTNER 1911, 253-256.

²⁶ ZSO II/2. 435-436.; DL 9735, DL 92386, DL 9695.

²⁷ THALLÓCZY 1895, 330.; THALLÓCZY - ÁLDÁSY 1907, 57.; H. o. VII., 445-446,

²⁸ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 157.; C. TÓTH 2009, 88.; LEMAJIC 2007, 443-448.; PRELENDER 1991, 32-41.

²⁹ ZSO. IV. 298, 301.; DL 10133, DL 10135.

³⁰ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 198.; C. TÓTH 2009, 11.

nem lehet Bács. A kérdéses keltezési hely Vác városa volt³¹, ugyanis a király Prágából hazafelé jövet érintette Vácot.³²

A török veszély fokozódásával a magyar uralkodók igyekeztek biztosítani a déli végvárrendszert, valószínű, hogy ezen oknál fogva többször jártak az ország déli részén. Zsigmond királyt követően az első magyar király, aki biztosan felkereste a várost Hunyadi Mátyás (1458-1490) volt. A városban való tartózkodását öt oklevél támasztja alá, melyeket 1463-ban, 1464-ben, 1465-ben, 1475-ben és 1476-ban keltezett Bácsból.³³ Az 1463, 1464, és 1476-os oklevelek peres ügyeket tárgyalnak. Az 1463-as évből származó oklevélből az is kiderül, hogy Mátyás háborúba készül, és a pert emiatt kénytelen elhalasztani.³⁴ Az uralkodó ebben az időszakban a nyugat-szerbiai és boszniai hadakozásokat készíti elő, és ebből az okból kifolyólag az ország délnyugati részén tartózkodik.³⁵ A felsorolt oklevelek közül a legérdekesebbnek egy 1465-ös keltezésű oklevél tűnik, melyet Mátyás király nevében Vitéz János váradi püspök adott ki Robert de Champlayn angol lovag részére, aki Mátyás 1463-as hadjárata során harcolt a törökök ellen.³⁶

Zsigmondhoz és Mátyáshoz hasonlóan II. (Jagelló) Ulászló (1490-1516) király is többször megfordult Bácsban. Látogatásainak több oka is volt, mint például hadjáratok megszervezése, látogatás Váradi Péternél. Tudjuk, hogy országgyűlést hívott össze a városba, sőt még a pestisjárvány elől is ide menekült.³⁷ II. Ulászló hatalomra kerülésé-

³¹ DL 107526

³² RÁTH 1861, 158.; SEBESTYÉN 1926, 76.; ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 198.; C. TÓTH 2009, 11.

³³ 1463- Ebben az évben Ráth Károly nem említi, hogy a király járt volna Bácsban, Sebestyén Béla szerint május 26-án és 30-án keltezett okleveleket a városból. SEBESTYÉN 1926, 86. Horváth Richárd itineráriuma azonban csak a május 30-án keltezett oklevelet említi. HORVÁTH 2011, 73. A Borovszky - féle monográfiában viszont mind a két bácsi tartózkodás megtalálható. BOROVSZKY 1909, 73. Az 1463-ból származó okleveleket a Zichy okmánytárban találhatjuk meg. ZICHY X. 277-278. 1464- a fent említett itineráriumok egyetértének abban, hogy Mátyás november 25-én és 27-én biztos Bácsban volt, hiszen innen keltezett okleveleket, kivéve Ráth Károlyt, aki szerint november 26-án keltezett csak Mátyás oklevelet a városból. RÁTH 1861, 219, SEBESTYÉN 1926, 87.; HORVÁTH 2011, 77. A már említett szakirodalmak és forrásgyűjteményeken kívül, máshol is tudomást szerezhethünk Mátyás látogatásairól. Az 1464. november 26-i királyi látogatásról beszámol többek közt: TELEKI XI. 1855, 98-100.; WERTNER 1912, 89. A november 26-i és 27-i uralkodói jelenlétről beszámol THALLÓCZY 1915, 336. Thallóczy Lajosnak és Horváth Richárdnak köszönhetően ismerjük azon okleveleket is, amelyekkel Mátyás király bácsi jelenlétét tudjuk bizonyítani. Horváth szerint az oklevelek november 25-én és 27-én kelteztek. HORVÁTH 2011, 77. Ezen oklevelek a következők: DL 26406, 36866, 26407, 30207 (az oklevelek keltezési ideje 1464. nov. 26-a, azzal, hogy a 30207-es oklevelet Thallóczy tévesen november 27-re keltezte), DL 102158, DF 288017 (az oklevelek keltezési ideje 1464. nov. 25-e), DL 30860, 30861, 105006 (ezen oklevelek keltezési ideje pedig 1464. nov. 27-e). 1465- Mátyás nevében s Vitéz János váradi püspök által kiállított, egy bizonyos Robert de Champlayn számára kiadott oklevélről van szó. BÁRÁNY 2014, 10. 1475- A szakirodalomban csak Horváth itineráriumában sikerült erre az adatra bukkanni. HORVÁTH 2011, 103. 1476- Ebben az évben tartózkodik utoljára a király a városban. HORVÁTH 2011, 104.; DF 270473.

³⁴ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 221.; PÁLOSFALVI 2009, 55-56.; ZICHY X. 277-278.; GÜNDISH 1991, 82-83.

³⁵ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 221.; PÁLOSFALVI 2009, 55-56.; ZICHY X. 277-278.

³⁶ BÁRÁNY 2014, 10.

³⁷ Ebben a látjegyzetben a király 1494. évi bácsi tartózkodásának és Újlaki Lőrinc elleni hadjáratának előkészítő szakirodalmát és forrásait mutatjuk be, mivel a későbbi bácsi királyi jelenlétekről

nek nehézségeit kihasználva Újlaki Lőrinc és szövetségesei, Kishorvát János és Garai Bánfi Lőrinc a bács-kalocsai érsekség birtokain raboltak és fosztogattak.³⁸ Az Újlaki Lőrinc elleni hadjárat előkészítése céljából az uralkodó 1494 novemberében Bácsba utazik. A király novemberi látogatását bizonyítja az a tény is, hogy Somi Józsnak ajándékozott egy 100 forintos paripát Bácsban,³⁹ amikor is Kinizsi Pál halálát követően őt teszi meg temesi illetve bácsi főispánnak.⁴⁰ Ulászló király II. Gézához hasonlóan, hosszabb ideig tartózkodott a városban.⁴¹ Valószínű, hogy II. Gézához hasonlóan ő is egyházi ünnepet ült Bácsban. Ugyanakkor lehetségesnek tartom, hogy Ulászló az elmérgesedő külpolitikai helyzet miatt tartózkodott huzamosabb ideig a városban. A rengeteg emberáldozatot szedő pestisjárvány miatt az uralkodó sokat utazott, az 1495-ös és 1496-os évben különösen sokszor volt az ország déli végein.⁴² Ulászló az 1495-ös évben két hónapot, november és december is a városban töltötte,⁴³ és még a következő év elején sem távozott Bácsból.⁴⁴ Ezt a hosszabb ideig tartó bácsi tartózkodást több a városban keltezett levél igazolja. Az a tény, hogy 1495. november 20-a és december 31-e között a király a városban van, majd pedig 1496. január 2-én újabb levelet keltez a Bácsból, azt engedi sejtetni, hogy a király a karácsonyi ünnepkört Bácsban töltötte.⁴⁵ 1495. novemberi tartózkodást tovább igazolja II. Ulászló számadáskönyve, melyben arról olvashatunk, hogy ekkor vettek 35 kocsisnak és lovásznak 11 forintért sarut.⁴⁶ Ebből az évből származik még egy adat, melyből azt tudjuk meg, hogy a király egyik emberét elküldte Pozsonyba, hogy érdeklődjön a pestisjárvány ottani pusztításáról:

„A királyi felség által Pozsonyba küldött Pogány Péternek, hogy kiderítse hálnak-e ott az emberek vagy nem, és ezt a királyi felségnek jelentse,...útiköltsége adtunk 16 forintot.”⁴⁷

II. Ulászló esetében az oklevelek mellett olyan egyedülálló, hosszabb elbeszéléseket tartalmazó forráscsoport is a segítségünkre van, mint a külföldi követek jelentései. A

még a későbbiekben lesz szó. RÁTH 1861, 256-257.; SEBESTYÉN 1926, 94-95.; FEDELES 2012, 31-32., 35.; HORVÁTH 2002, 123.; BONFINI 1995, 560., 567.; CSORBA 1997, 111-112.; NEUMANN 2014, 48-56.; VÉBER 2009, 93.; DL 59844, DF 260528, DF 205868, DF 274916, DL 32901.

³⁸ Ezekről a délvidéki zavargásokról a következő helyeken olvashatunk bővebben: FEDELES 2012, 23-26.; BONFINI 1995, 560-561.; CSORBA 1997, 111-112.; NEUMANN 2014, 53-54.

³⁹ FÓGEL 1913, 148.; ENGEL 1797, 164.

⁴⁰ RÁTH 1861, 256-257.; Sebestyén 1926, 94-95.; FEDELES 2012, 32.; BONFINI 1995, 560-561.; NEUMANN 2014, 53-54.; CSORBA 1997, 111.

⁴¹ Lásd a következő oldalon.

⁴² RÁTH 1861, 258.; SEBESTYÉN 1926, 96.

⁴³ BORSA 1991, 177-178.; SCHEIBER 1980, 460. (1495. nov.12. DL 63402, 1495. nov. 23. DL 63406); GÉRESI III. 1885, 20. (1495. dec. 12); TRINGLI 2008, 325. (1495. dec. 29. DL 71059); THALLÓCZY 1915, 113. (1495. dec. 31); RÁTH 1861, 258.; SEBESTYÉN 1926, 95.

⁴⁴ THALLÓCZY 1915, 134.; SEBESTYÉN 1926, 95. (1496. jan. 2). RÁTH KÁROLY szerint a kérdéses oklevél 1496. jan. 1-én keltezett Bácsból, azonban az oklevél keltezését elolvasva megállapíthatjuk, hogy az oklevelet január 2-án adták ki: „*Dátum Bachye, secundo die festi circumcissionis Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno sexto, Bohemie vero vigesimo quinto.*”

⁴⁵ RÁTH 1861, 259.; SEBESTYÉN 1926, 96.

⁴⁶ E adatot II. Ulászló számadáskönyvéből ismerjük. FÓGEL 1913, 147.; ENGEL 1797, 177.

⁴⁷ NEUMANN 2014, 55.; ENGEL 1797, 178.

velencei, lengyel és francia követek beszámolóí, melyek az 1500-as évből származnak, a török veszélyről tájékoztatnak:⁴⁸ Így például szeptember és október folyamán a szemtanúi voltak annak, ahogy Bács városánál fegyveres csapatok vonultak fel, valamint annak is, hogy a király kihirdette, hogy maga vonul a török ellen.⁴⁹ E háborús elhatározásokat II. Ulászló 1500 októberében a Bácsban megtartott országgyűlésen hirdette ki, melyen megjelent a nemesség java is felfegyverkezve.⁵⁰ A követi jelentéseken kívül szintén izgalmas Marino Sanuto munkája, ugyanis ő a világkrónikájában beszámol a velenceiek és a magyarok közti tárgyalásokról is. Munkájában a tárgyalások időpontját 1500-ra teszi a helyszínét pedig Bácsba. Ezeken a tárgyalásokon maga a király is részt vett.⁵¹ A király bácsi jelenlétét egy a városban keltezett oklevél is megerősíti.⁵²

II. (Jagelló) Lajos (1516-1526) uralkodása az az időszak, amikor az ország komoly fenyegetéssel kellett, hogy szembenézzen. Uralkodása idején az ország déli részét egyre többször veszélyeztették a törökök, így az mindenféleképp a figyelem középpontjába kerül.⁵³ Ugyanakkor a király a belső ügyek intézésével sem késlekedhetett. Ebből kifolyólag az uralkodó 1518-ban országgyűlések megtartását hirdeti ki, melyek közül egyet Tolnán, egyet pedig Bácsott tartottak meg.⁵⁴

Az 1518-as bácsi országgyűléssel kapcsolatban ellentétes szakmai vélemények láttak napvilágot. Fraknói Vilmos szerint, sem a külföldi követek (velencei, lengyel, német, francia) sem a király nem jelentek meg személyesen a bácsi diétán, sőt a főurak többsége is távol maradt.⁵⁵ A későbbi kutatások azonban bebizonyították, hogy ez az elképzelés alaptalan és téves, ugyanis Lajos király október 7-e és 28-a között okleveleit Bácsból keltezte.⁵⁶ Szabó Dezső bizonyíthatónak tartotta, hogy az uralkodó 1518. szeptember 21-én utazott el Budáról Bács városába.⁵⁷ A szeptember 30-án Bácsba induló német császári követ, Cuspinianus Lajos király jelenlétét szintén megerősítette: „*Exivi ad regem Ludovicum et conventum Baciensem.*” (Mi is Lajos király után mentünk a bácsi gyűlésre).⁵⁸ A tanácskozásról a magyar országgyűlések állandó vendégei, a német és a lengyel követek ezúttal sem hiányoztak.⁵⁹ Verancsics Antal szintén beszámol a bácsi országgyűlésről, és Lajos király jelenlétéről is:

„Lajos király Bácsott igen nagy gyűlést títete, kiben mind az egész magyarországi urak ott valának, de semmi jót sem végezének.”⁶⁰

⁴⁸ BALOGH 1929, 29.; WENZEL 1869, 159.

⁴⁹ BALOGH 1929, 29.; SEBESTYÉN 1926, 96.; WENZEL 1869, 159.; FRANKÓI 1916, 170.

⁵⁰ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 351.; SEKULIC 1978, 30.

⁵¹ SEBESTYÉN 1926, 96.; THALLÓCZY 1915, 147.; WENZEL 1869, 159-160.

⁵² THALLÓCZY 1915, 147.

⁵³ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 370-371.; TRINGLI 2009, 86.

⁵⁴ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 378.; SZABÓ 1909, 28.

⁵⁵ FRANKÓI 1896, 420.

⁵⁶ DL 27413 (1518. okt. 7); DL 2309 (1518. okt. 18); IVÁNYI 1917, 91. (1518. okt. 20); SEBESTYÉN 1926, 98.

⁵⁷ SZABÓ 1909, 29.

⁵⁸ KARAJAN 1855, 410.

⁵⁹ DZIALINSKI 1852, 23-24.

⁶⁰ SZALAY 1857, 14.

A forrásokat elemezve leszögezhetjük tehát, hogy Lajos király megjelent és részt vett az országgyűlésen, és kíséretében volt a nádor is. Verancsis munkáját figyelembe véve fogalmazódik meg egy újabb kérdés, mégpedig az, hogy a következő évben, vagyis 1519-ben vajon tartottak-e újabb országgyűlést a városban, valamint, hogy ezen a király megjelent-e.⁶¹

Biztosan állítható, hogy 1519-ben nem tartottak országgyűlést Bácsot, és az uralkodó sem járt a városban. Ez utóbbi tény egyértelműen igazolható, hiszen II. Lajos király ebben az időszakban Csehországban tartózkodott.⁶² Azt pedig, hogy 1519-ben nem volt országgyűlés a városban, több kutató is megerősíti.⁶³ Ezen felül, a köznemesség kimondta, hogy három éven át nem tart diétát. Fontos azt is megemlíteni, hogy amikor a történészek a bácsi diéta végzésére hivatkoznak, az mindig az 1518-as évre vonatkozik. A király csehországi távolléte idején az 1519-ben nádorrá választott Báthori István érdekes módon nem helytartói, hanem nádori minőségben, részleges (partikuláris) országgyűlést hívott össze.⁶⁴ Az 1519-es bácsi országgyűlési törvények az 1518-as bácsi határozatok egy másik változatát tartalmazzák, az említett részleges országgyűlést pedig Budán tartották.⁶⁵

A bácsi végzéseket a Corpus iuris törvénygyűjtemény is közli.⁶⁶ Szabó Dezső szerint nem volt országgyűlés 1519-ben Bácsot. Katona István azon a véleményen van, hogy a magyar rendek Bácsot megerősítették az 1518-as határozatokat, illetve Báthory Istvánt nádorrá választották.⁶⁷ Valószínű, hogy ezekért II. Lajos király nem utazott vissza Magyarországra.⁶⁸

A következő uralkodói „látogatás” lényegesen megváltoztatta a délnyugati kisváros történetét. 1526-ban a török félhold célba vette a magyar várakat, városokat, hogy elérhesse fő célját, a császár városát, Bécsét. Az uralkodó, aki e hatalmas célt kitűzte maga elé, és akinek majdnem sikerült megfosztania a bécsi császárt a címétől, a törökök egyik legjelentősebb uralkodója, I. Szulejmán (1520-1566) szultán volt.⁶⁹

Szulejmán a magyarországi elleni hadjárat első fázisában még nem indult Bács ellen. Fontosabb céljai voltak, jelentősebb, stratégiaiilag fontosabb várakat néztek ki maguknak a támadás első felére. A város azt követően került a szultán látószögébe, hogy előtte győzelmet aratott Mohács mezején.⁷⁰ Ezzel döntő csapást mért a középkori magyar államra, majd pedig az ország szívébe utazva tovább, megérkezett Budára, amit felgyújtott. Szeptember 25-én Szulejmán felgyújtotta Pestet is. Ezt követően döntött úgy, hogy déli irányba vonulva újabb várakat és városokat pusztít el, a lakosságot pedig igába hajtja. A szultán szeptember 30-án érkezett meg Bács vára alá.⁷¹ Bár a városiak, mint az egykorú török történetírók is kiemelik, kemény ellenállást fejtettek ki, a törökök mégis elfoglalták. Ekkor a lakosok egy része a ferencesek templomába menekült, mely

⁶¹ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 378.; SZABÓ 1909, 33-34.

⁶² ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 379.

⁶³ Lásd a következő lábjegyzetet.

⁶⁴ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 379.; SZABÓ 1909, 36-37.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ CORP. JUR. HUNG. 1899, 774-788.

⁶⁷ KATONA 1793, 153.

⁶⁸ ENGEL – KRISTÓ – KUBINYI 2003, 379.

⁶⁹ B. SZABÓ 2006, 93.; SZAKÁLY 1990, 114.; TRINGLI 2009, 86.

⁷⁰ B. SZABÓ 2006, 93.; KATONA 1976, 167.; TRINGLI 2009, 91-93.

⁷¹ KATONA 1976, 169.

Dzselálzáde Musztafa⁷² a török történetíró leírása szerint hatalmas volt. A templomba menekülők puskákkal és elegendő lőszerrel rendelkeztek, és így hosszabb ideig megtudták védeni magukat, de az oszmánok ágyúi hamarosan rommá lőtték a templomot, melynek védői mind egy szálig a romok között lelték halálukat. A török had a városban nagyszámú foglyot szedett össze és gazdag zsákmányra tett szert. A város környékén talált nagymennyiségű juh közül 50.000 darabot a szultán, 20.000-et pedig Iszkender Cselebi török defterdár (adószedő) számára hajtottak el.⁷³ Az eseményről Dzselálzáde Musztafa a következőképp számol be:

„A Tuna partjához közel volt egy Bads néven ismeretes város, mely a vereséget szenvedett királynak nagy városa vala; volt egy nagy temploma az ördögök imádására, telve a gyeheknára való bálványaival. A szerencsés hadsereg ezt, a pokollal egy helyen álló várost kirabolta, lakosai közül a férfiakat leölte, a nőkből számtalan sokat kézre kerített s egyéb zsákmánynak is nem volt száma és határa. A lakosok színe-java ama templomba zárkózott, mely akkora volt, mint egy vár. A bezárkózott kutyák ikendiig⁷⁴ harcoltak a győzelmes sereggel s mivel az átkozottaknak puskáik voltak, belülről igen sok műszülmánt vértanúvá tettek, ikendi után megnyílt a győzelem kapuja: a hit harcosai ezt a templomot is szétrombolták s számtalan foglyot ejtettek és határtalan zsákmányt nyertek.”⁷⁵

Bács várának és városának elfoglalásáról, illetve feldúlásáról Kemálpasazáde⁷⁶ török történetíró is beszámolt. Az ő munkájában következőket olvashatjuk:

„Az útjában eső vidéken... , egy erős várhoz érkezett... melyet a nép Bács néven ismert... A mint a győzhetetlen sereg körülfogta a magas falat, a vár parancsnoka s e tartomány válija⁷⁷ és a város többi lakói... e végső szükségükben kegyelemért esedeztek.... Miután a várat..., a benne levő fegyverekkel és egyéb hadi szerekkel együtt átadták a hatalmas szultán szolgáltnak, ők magok... kivonultak, minden málháikat, javaikat a hódítónak hagyva. A hátrahagyott ágyuk és egyéb hadi eszközök a fegyvertár részére lefoglaltattak. Ezután kifosztották a piacokat és utcákat..., fölgyújtották a házakat. E város, mely még az imént pompás rózsáligethez

⁷² Dzselálzáde Musztafa (Musztafa bin Dzselál) a 15. század utolsó felében született Kis- Ázsiában. Már 1520 előtt a diván egyik jegyzője, 1521 és 1525 között a nagyvezír titkára, 1525-től 1534-ig rejsz efendi, 1534 és 1557, majd 1566 és 1567 között nisándzsi. 1567-ben halt meg. Hivatalánál fogva részt vett valamenynyi hadjáratban, sőt az események mozgató rugóit is pontosan ismerhette. Kiváló ismerője és összefoglalója volt az oszmán törvényeknek. Legfontosabb munkája a Tabakátü'l-memalik ve deredzsátü'l-meszálik (Az országok osztályai és az utak felsorolása).

⁷³ THÜRY 1893, 320.

⁷⁴ A dél és a napnyugta közti időszak, a délutáni (harmadik) ima ideje.

⁷⁵ THÜRY 1896, 170.

⁷⁶ Kemálpasazáde, teljes nevén Ahmed Semszeddin bin Szulejmán ibn Kemál pasa 1483 körül született Drinápolyban, a mai Edirnében, Törökországban. Katonai pályára készült, de aztán a tudományoknak szentelte életét. 1526-tól ő volt a török birodalomban a sejhülszlám, a legfőbb vallási méltóság, tehát a törvénytudók, bírák, papok, tanárok testületének feje. 1524-ben halt meg. Egyik legfontosabb műve a Mohácsnéme az 1526. évi hadjáratról szól.

⁷⁷ Török elnevezés, magyar megfelelője a kormányzó.

hasonlított, most égő kemencévé lett, melynek füstje fellegekben szállt föl a kék ég boltozata felé.”⁷⁸

Bács városának elestéről Szulejmán naplójában számol be:

„Híre jött, hogy a padisah az útján Bács nevű helyhez érkezvén, azt feldúlta, kirabolta és elpusztította. Egy csapat gyaur a város falán belül levő kolostorba menekülvén, reggeltől estig védte magát, de végre is legyőzvetvén, sok zsákmány és fogoly került kézre s a várost minden részén felgyújtották.”⁷⁹

Szulejmán szultán „látogatása” merőben megváltoztatta a város és annak lakóinak életét. Az egykor virágzó város a török támadás után elnéptelenedett. Később új honfoglalók érkeztek ezekre a vidékekre délről, akiknek a betelepődése nagy változást jelentett arculatán. A délről idetelepült szerbek megjelenésével nemcsak a lakosság összetétele változott meg, de a katolikus vallás is részben kiszorult ezekről a területekről. A város kiváló földrajzi helyzetét azonban az új betelepülők is hamar felismerték, így talán dicsősége egy kicsit tovább élt, hiszen a török vezetés náhiéje központot alakított ki Bácsban.⁸⁰

A munkában felsoroltak mellett talán még más uralkodók is jártak, időztek a városban, az ő neveiket azonban nem őrizték meg számunkra a történelmi források. Azok, akik viszont biztosan tartózkodtak Bácsban a legkülönfélébb okoknál fogva jelentek meg ott. Volt, aki látogatást tett a városban, vendégeskedett, mint II. Géza és II. Ulászló, Volt, aki a város jelentőségét próbálta emelni országgyűlések megtartásával, mint a Jagelló királyok, voltak, akik a nagyobb terveik elérése céljából hadseregükkel jártak Bács városában, mint I. Mánuel Komnénosz bizánci császár, majd pedig a nagy hódító I. Szulejmán szultán. Ezen nagyszabású események mellett azonban voltak olyanok is, akiknek a látogatásáról keveset tudunk, tartózkodásukat mindössze néhány oklevél, adománylevél bizonyítja. Véleményünk szerint helytörténeti szempontból az uralkodói itineráriumok a város jelentőségének vizsgálatához azonban hozzájárulnak, hiszen a környező településeken oly nagy számban nem jelentek meg magyar illetve külföldi uralkodók, mint a középkori Bácsban.

Felhasznált források és szakirodalom

FORRÁSOK

- AOKLT. VII. 1991 *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia* VII. (1323) Főszerk. Blazovich László, Géczi Lajos. Budapest – Szeged 1991
- BALOGH 1929 Balogh István: *Velencei diplomaták Magyarországról (1500-1526)*. Szeged 1929.

⁷⁸ THURY 1893, 272-273.

⁷⁹ KATONA 1976, 169.

⁸⁰ HEGYI 2001, 471-483.; HEGYI 2002, 200.

- BONFINI 1995 Bonfini Antonio: *A magyar történelem tízedei*. Szerk. Kulcsár Péter, Varga Katalin. Budapest 1995.
- BORSA 1991 Borsa Iván: *A Justh család levéltára 1274-1525*. Budapest 1991.
- Cod. Dipl. 1830 *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VI. 1.* Főszerk. Fejér Georgius. Budae 1830.
- COD. DIPL. 1834 *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis X.2.* Főszerk. Fejér Georgius. Budae 1834.
- CSORBA 1997 Csorba Béla: *Afelett sokszor harcolást tettek...* Budapest 1997.
- CORP. JUR. HUNG. 1899 *Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár 1000-1895.* Főszerk. Márkus Dezső. Budapest 1899.
- DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár.
- DZIALYNSKI 1852 *Acta Tomiciana I. Epistolae, Legationes, Responsa, Actiones, Res Geste (1507-1511).* Főszerk. Działyński Adam Titus. Poznan 1852.
- ELTER 1985 Elter István: Magyarország Idrisi földrajzi művében (1154). *Acta Historica* 82 (1985) 53-63.
- ENGEL 1797 Engel Johann Christian: *Geschichte des ungarischen Reichs und seiner Nebenländer I.* Halle 1797.
- ENGEL – C. TÓTH 2005 Engel Pál, C. Tóth Norbert: *Intineraria regum et reginarum (1382-1438).* Budapest 2005.
- FEKETE NAGY-MAKKAI 1941 Fekete Nagy Antal, Makkai László: *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia, usque ad annum 1400 p. Christum.* Budapest 1941.
- GÉRESI 1885 Géresi Kálmán: *A nagy-károlyi gróf Károlyi-család oklevéltára harmadik kötet.* Budapest 1885.
- GÜNDISCH 1991 *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen VII. (1474-1486).* Szerk. Gustav Gündisch. Bukarest 1991.
- H.O. 1880 *Hazai Okmánytár. Codex diplomaticus patrius Hungariae VII.* Főszerk. Ipolyi Arnold, Nagy Imre, Véghely Dezső. Budapest 1880.
- HÁZI 1923 Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története. I. rész, 2. kötet, Oklevelek és levelek 1407-től 1429-ig.* Sopron 1923.
- HORVÁTH 2011 Horváth Richárd: *Intineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458-(1476)-1490).* Budapest 2011.
- IVÁNYI 1917 Iványi Béla: *A márkusfalvi Máriássy család levéltára 1243-1803. I. Lőcse 1917.*

- KARAJAN 1855 *Fontes rerum Austriacarum I. Österreichische Geschichts-Quellen.* Főszerk. Theodor von Karajan. Wien 1855.
- KATONA 1976 Katona Tamás: *Mohács emlékezete*, Budapest 1976.
- KRISTÓ - MAKK 1981 Kristó Gyula, Makk Ferenc: *III. Béla emlékezete*. Budapest 1981.
- LEWICKI 1945 Lewicki Tadeus: *Polska i kraje sąsiednie w świetle Księgi Rogera*. Kraków 1945.
- MONVAT. I/4. 2000 *Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae illustrantia. Vatikáni Magyar Okirattár I/4.* Főszerk. Várszegi Asztrik, Zombori István. Budapest 2000.
- PETRICHEVICH 1/2 1942 Petrichevich Horváth Emil: *A Petrichevich család történetének regesztái.* 1/2 1069-1942. Pécs 1942.
- RÁTH 1863 Ráth Károly: *A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei.* Pest 1863.
- SCHEIBER 1980 Scheiber Sándor: *Magyar-Zsidó oklevéltár XVIII. kötet 1280-1789.* Budapest 1980.
- SEBESTYÉN 1938 Sebestyén Béla: *A magyar királyok tartózkodási helyei.* Budapest 1938.
- SZALAY 1857 *Verancsics Antal összes munkái I. Monumenta Hungariae Historica Scriptorum II. Magyar Történelmi Emlékek. Írók II.* Főszerk. Szalay László. Pest 1857.
- TELEKI 1855 Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon. Oklevéltár XI.* Pest 1855.
- THALLÓCZY 1915 Thallóczy Lajos: *Jajca (bánság, vár és város) története.* Budapest 1915.
- THÚRY 1893 Thúry József: *Török történetírók I.* Budapest. 1893.
- TKALČIĆ 1899 *Monumenta Historica liberae regiae civitatis Zagrabiae I. (1093-1399).* Főszerk. Joannes Tkalčić. Zagrabiae 1899.
- TRINGLI 2008 Tringli István: *A Perényi család levéltára 1220–1526.* Budapest 2008.
- WENZEL 1869 Wenzel Gusztáv: Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai. *Magyar történelmi tár* 14 (1869/2) 1-280.
- ZICHY VI. 1894 *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo VI.* Főszerk. Nagy Imre. Budapest 1894.
- ZICHY X. 1907 *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo X.* Főszerk. Kammerer Ernő. Budapest 1907.
- ZSO 1951 *Zsigmondkori oklevéltár I. (1387–1399).* Főszerk. Mályusz Elemér. Budapest 1951.

- ZSO 1958 *Zsigmondkori oklevéltár II. (1400–1410): Második rész (1407–1410).* Főszerk. Mályusz Elemér. Budapest 1958.
- ZSO 1994 *Zsigmondkori oklevéltár IV. (1413–1414).* Főszerk. Mályusz Elemér, Borsa Iván. Budapest 1994.

SZAKIRODALOM

- ALMAŠI 2013 Almaši Tibor: Glavne institucije pismenosti mesta s javnom verom u srednjem veku na tlu današnje Vojvodine. In: *Srednjovekovna naselja na tlu Vojvodine istorijski događaji i procesi.* Főszerk. Hardi Đura. Sremska Mitrovica 2013.
- BÁRÁNY 2014 Bárány Attila: *Magyarország nyugati külpolitikája (1458-1526),* Debrecen 2014
- BÉKEFI 1910 Békefi Remig: *A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig.* Budapest 1910.
- BOROVSKY 1909 Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye II.* Budapest 1909.
- CSÁNKI 1894 Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II.* Budapest 1894.
- CSÁNKI 1913 Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában V.* Budapest 1913.
- C. TÓTH 2009 C. Tóth Norbert: Luxemburgi Zsigmond uralkodása 1387-1437. *Magyarország története 6.* Főszerk. Romsics Ignác. Budapest 2009.
- C. TÓTH 2013 C. Tóth Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387-1437.* Budapest 2013.
- C. TÓTH-HORVÁTH-NEUMANN-PÁLOSFALVI 2016 C. Tóth Norbert, Horváth Richárd, Neumann Tibor, Pálosfalvi Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458-1526 I. Főpapok és bárók.* Budapest 2016.
- DUDÁS 1896 Dudás Gyula: *Bács- Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája I.* Zombor 1896.
- ELEKES-LEDERER-SZÉKELY 1961 Elekes Lajos, Lederer Emma, Székely György: *Magyarország története I. Az őskortól 1526-ig.* Budapest 1961.
- ELTER 1985 Elter István: Magyarország Idrisi földrajzi művében (1154). *Acta Historica* 82 (1985) 53-63.
- ENGEL – KOSZTA 1994 Engel Pál, Koszta László: Kalocsai érsekség érsekei. In: *Korai Magyar Történeti Lexikon (9-14. század).* Főszerk. Kristó Gyula. Budapest 1994.

- ENGEL-
KRISTÓ-
KUBINYI 2003 Engel Pál, Kristó Gyula, Kubinyi András: *Magyarország története 1301-1526*. Budapest 2003.
- ÉRDUJHELYI 1899 Érdújhelyi Menyhért: *A Kalocsai érsekség a renaissance-korban*. Zenta 1899.
- FEDELES 2012 Fedeles Tamás: *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni hadjárat (1494-1495)*. Szeged 2012.
- FÓGEL 1913 Főgel József: *II. Ulászló uvertartása (1490-1516)*. Budapest 1913.
- FRAKNÓI 1896 Fraknói Vilmos: A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440-1526). *A magyar nemzet története IV. kötet*. Főszerk. Szilágyi Sándor, Budapest 1896.
- FÜGEDI 1961 Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilegiumok. *Tanulmányok Budapest múltjából* 14. 1961.
- FRAKNÓI 1916 Fraknói Vilmos: *Egyháznagyok a magyar középkorból*. Budapest 1916.
- GYÖRFFY 1952 Györffy György: A szávaszentdemeteri görög monostor XII. századi birtokösszeírása. *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok osztályának közleményei* 3-4 (1952) 325-362.
- GYÖRFFY 1987 Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I*. Budapest 1987.
- HARDI 2014 Hardi Đura: „Castrum Regis Bachiensis“ anno 1328. ili jedan prilog pitanju statusa bačke tvrđave. *Istraživanja* 25 (2014) 43-54.
- HEGYI 2001 Hegyi Klára: Bács: A Balkan- Turkish town in Hungary. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 54 (2001/4) 471-483.
- HENSZLMANN 1870 Henszlmann Imre: Bács. *Achaeologiai Értesítő* 15 (1870/3) 20-31., 49-56.
- HOFFMANN 1929 Hoffmann Edith: *Régi magyar bibliofilek*. Budapest 1929.
- HORVÁTH 1987 Horváth Alice: Egy magyar humanista, Váradi Péter építkezései (15. századi építészeti központ Dél-Magyarországon). *Művészettörténeti Értesítő* 36 (1987/1-4) 54-86.
- HORVÁTH 2002 Horváth Richárd: *Várak és politika a középkori Veszprém megyében*. Debrecen 2002.
- HEGYI 2002 Hegyi Klára: *A török Bács. Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére* (2002) 199-215.
- KATONA 1793 Katona István: *Historia critica regum Hungariae XII*. Budae 1793.
- KATONA 2001 Katona István: *A kalocsai érseki egyház története I*. Kalocsa 2001.

- KOSZTA 2000 Koszta László: Dél-Magyarország egyházi topográfiája a középkorban. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer.* Szerk. Kollár Tibor. Szeged 2000.
- KOSZTA 2009 Koszta László: Válság és megerősödés 1038-1196. In: *Magyarország története 3.* Főszerk. Romsics Ignác. Budapest 2009.
- KOSZTA 2012 Koszta László: *Fejezetek a korai magyar egyházszerkezettörténetéből*, Szeged 2012.
- KRISTÓ 1988 Kristó Gyula: *A vármegyék kialakulása Magyarországon.* Budapest 1988.
- KRISTÓ 2007 Kristó Gyula: *Magyarország története 895-1301.* Budapest 2007.
- LEMAJIC 2007 Lemajic Nenad: Ugovor u Tati između Stefana Lazarovića i Žigmunda Luksemburškog. *Radovi Filozofskog fakulteta* 8 (2007) 443-448.
- LEWICKI 1945 Lewicki Tadeus: *Polska i kraje sąsiednie w świetle Księgi Rogera.* Kraków 1945.
- MAROSI, TAKÁCS 1994 Marosi Ernő, Takács Miklós: Bács. In: *Korai Magyar Történeti Lexikon (9-14. század.* Főszerk. Kristó Gyula. Budapest 1994.
- NEUMANN 2014 Neumann Tibor: A gróf és a herceg magánháborúja. *Századok* 148 (2014/2) 387-426.
- NEUMANN 2014 Neumann Tibor: II. Ulászló király délvidéki utazásai (1494-1496). *Bácsországi Vajdasági Honismereti Szemle* 68 (2014/1) 49-56.
- PAULER 1899 Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I.* Budapest 1899.
- PARLAGI 2001 Parlagi Márton: A bácsi káptalan hiteles helyi tevékenysége a 14. század első felében. In: *Tanulmányok a középkorról. A II. medievisztikai PhD- konferencia (Szeged, 2001. április 3.) előadásai.* Szerk. Weisz Boglárka, Balogh László, Szarka József. Szeged 2001.
- PÁLOSFALVI 2009 Pálosfalvi Tamás: A Hunyadiak kora 1437-1490. *Magyarország története 7.* Főszerk. Romsics Ignác, Budapest 2009.
- PRELENDER 1991 Perlender Ivica: Sporazum u Tati 1426. godine i Žigmundovi obrambeni sustavi. *Historijski zbornik* 44 (1991/1) 23-41.
- RÓKA 1779 Róka János: *Vitae Vaspremiensium Praesulum,* Posonii 1779.
- SEKULIC 1978 Sekulić Ante: *Drevni Bač.* Split 1978.
- STOJKOVSKI 2011 Stojkovski Boris: Egy bizánci könyv a reneszánszi Bácsban. In: *A magyar tudomány napja a Délvidéken.* Szerk. Szalma József. Újvidék 2011.

- SZABÓ 1909 Szabó Dezső: *A magyar országgyűlések története II. Lajos korában*. Budapest 1909.
- SZENTPÉTERY 1923 Szentpétery Imre: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. I/1*. Budapest 1923.
- THALLÓCZY 1895 Thallóczy Lajos: Bruchstücke aus der Geschichte der Nordwestlichen Balkanländer. *Wissenschaftliche Mittheilungen aus der Bosnien und Hercegovina III.* (1895) 298-371.
- THOROCZKAY 2009 Thoroczky Gábor: *Írások az Árpád-korról. Történeti és historiográfiai tanulmányok*. Budapest 2009.
- TÓTH 2014 Tóth Tamás: *A Kalocsa- Bácsai főegyházmegye 18. századi megújulása*. Budapest–Kalocsa 2014.
- TRINGLI 2009 Tringli István: *Mohács felé 1490-1526*. Magyarország története 8. Főszerk. Romsics Ignác. Budapest 2009.
- ĆIRKOVIĆ 1964 Ćirković Sima: *Istorija srednjovekovne Bosanske države*. Beograd 1964.
- UDVARDY 1991 Udvardy József: *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*. Köln 1991.
- VÁROSY 1885 Városhy Gyula: *Disquisitio historica de unione ecclesiarum Colocensis et Bachiensis. Schematismus cleri Archidioecesis Colocensis et Bachiensis 1885*. Kalocsa 1885. VII-XXXVII.
- VÉBER 2009 Véber János: *Két korszak határán, Váradi Péter pályaképe és írói életműve*. Budapest 2009.
- VUJOVIĆ 2016 Vujović Slavica: *Kako očuvati i koristiti kulturno nasleđe. Doprinos vekova Bača*. Novi Sad 2016.
- WEISZ 2006 Weisz Boglárka: *Vámok és vámszedés az Árpád- kori Magyarországon (Történeti áttekintés, adattár)*. Szeged 2006.
- WEISZ 2007 Weisz Boglárka: Vásártartás az Árpád-korban. *Századok* 141 (2007/4) 879-943.
- WERTNER 1911 Wertner Mór: Magyar hadjáratok a XV. század első felében. *Hadtörténeti Közlemények* 12 (1911) 251-276.
- WERTNER 1912 Wertner Mór: Magyar hadjáratok a XV. század második felében. *Hadtörténeti Közlemények* 13 (1912) 54-92.
- WINKLER 1935 Winkler Pál: *A kalocsai és bácsi érseki főkapitány története alapításától 1935-ig*. Kalocsa 1935.
- ZSOLDOS 2011 Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000-1301*. Budapest 2011.

Abstract

Royal visits on Medieval Bács

The city of Bács was a well-known city in the kingdom of Hungary through the centuries. The golden age of the city were in the middle ages. The history of this town is remarkable not just because it was the seat of the archbishops of Kalocsa from the end of the 11th Century, but also because many rulers came to this city. In 1158 King Géza II (1141–1162) celebrated the Easter holidays in Bács. The byzantine emperor Manuel I Komnenos (1143–1180) conquered the city in 1164 when he marched against Hungary. However, the dwelling of King Andrew III (1290–1301) and queen Mary of house Anjou (1382–1385, 1386–1395) is very questionable. The husband of Mary of Anjou, Sigismund of Luxemburg (1387–1437) was many times in the city of Bács. Moreover, he organised a meeting in the castle of Bács with Stefan Lazarević (1389–1427) who was the despot of Serbia. The presence of King Albert of Habsburg (1437–1439) during 1438 is also unclear. King Matthias Corvinus (1458–1490) travelled to Bács in 1463, 1464, 1475 and 1476. He organised his military campaigns against the Ottoman Empire from the city. During the reign of the Jagiellonian dynasty (1490–1526) the city became a well-known town in central Europe. King Wladislaw II (1490–1516) visited the city and archbishop Peter Váradi many times. King Wladislaw organised the national parliament in Bács in 1500, when an alliance was made between Venice and the kingdom of Hungary against the Ottomans. During the reign of King Ludwig II (1516–1526) another parliament was held in the city in 1518. After the battle of Mohács, the ottoman emperor Suleiman took and burned the city in September 1526 ending the glorious history of the city of Bács.